

Tanalmaýan Atatürk

Category: Kitapcy, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 23 января, 2025

Tanalmaýan Atatürk TANALMAÝAN ATATÜRK

Heý, pikir edip gördüñizmi?

Atatürkүň haýsy tarapy-özünü alyp barşy ildeşlerimizi haýrana goýdy: **hemmetaraplaýyn halkyň arasyňa siňmegi!**

A ondan öň halk, olam diňe stambullylar – patyşalary diňe jumga namazynda görerdiler.

Atatürk bolsa, hususanam ýurt dolandyryşynyň halk tarapyndan neneň-niçik kabul edilýändigini praktikada-birinji elden öwrenmek üçin dowamly jemgyýetçilik durmuşynyň içine girdi.

Hemiše halky diňledi...

Hemiše halkyň meselelerine çözgüt tapjak boldy...

Patyşalaryň tersine özleri bilen bitewileşen täze lider Atatürk halk köpcüligi diýseň gowy gördü.

Bu aslynda **alty okdan**-ugurdan bir bolan **halkçylyga**çykan ilkinji ýoldy.

Bu aslynda Atatürküň milli agalyk-halk häkimiyeti düşünjesine yönelişidi.

Bu aslynda milli göreşiň halkçylygydy: **«güýç-kuwwatyň, gudratyň, häkimiyetiň, dolandyryşyň gönüden-göni halk köpcükigine berilmegidi.»**

Halk belli bir karara gelmelidi: ýa soltanlyk ýa-da milli

agalyk-halk häkimiýeti. (Bu ýoldan ýörän doğruçyl Büлent Ejewite näme diýilýärdi? «**Halkçy Ejewit!**» A Erdogan? “**Reýis**”, “**Başkan**” sözlerinden başga eşidýän zadymyz ýok, birem “**Uzun Adam**” bar!)

Osmanlynyň **jemagat** sözüniň ýerini **millet** sözüniň eýelemeginde çuňňur many-mazmun bar: **Milli agalyk-halk häkimiýeti**.

Türkiýäniň Ýokary Halk mejlisiniň (TBMM) täsirsiz güýje öwrülmeginiň, munuň başymyzdan geçirip ýören syýasy-ykdysady meselelerimize ýetiren täsirini jedelleşmäge hajat barmy?

Häkimiýeti soragsyz-sowalsyz gaýtadan millete bermek hökmäny. Bu bolsa demokratiýanyň iň esasy talabydyr.

• **ANTANTA ÇAKYLYGY**

Berjek soragyňzy bilýärin: «**Atatürkün döwründe ýekepartiýaly režim ýokmudy?**»

Moris Mýuwerze (1917-2014)...

Tanymal fransuz syýasatşynasy, sosiolog. Ol jedelli ýekepartiýaly režimler boýunça iş alyp bardy.

Onuň iň köp üns beren ýurtlarynyň birem Türkiýedi...

Dünýädäki awtoritar režimleri analizlände, respublikamyň 1923-1946-njy ýyllardaky ýekepartiýaly döwlet dolandyryşyny faşizmden çetde tutdy. Totalitar däl partiýalara mysal hökmünde Türkiýäni görkezdi. Näme üçin?

Dýuwerze muny şeýle düşündirdi:

Respublikan halk partiýasynyň (CHP-RHP) öñe tutýan ideologiýasy demokratiýanyň kemala gelmegi ugrundaky iň oñyn ädimleriň biridi. Meselem...

- partiýanyň agzalaryndan hiç wagt köre-körçülikli imana garaşmady.
- partiýanyň içinde demokratiýa diýseň ösen ýagdaýady, oppozisiýanyň ösmegine oñaýly şertler döredilendi, bäsdeşlik ýokary derejededi. Islendik kategoriýarydaky ýolbaşçylar saýlaw bilen wezipä bellendi.
- agza bolmak we partiýanyň hataryndan çykmak öz islegiňe görädi. Partiýanyň hataryndan çykarmak, demir penjeli dissiplina, «arassalama» mehanizmi diýen zatlar ýokdy... Hawa, kemalist režim «häkimiýet soragsyz-sowalsyz halkyňkydyr» şygary bilen demokratiýanyň tarapyny tutupdy. Üstesine-de...

ýekepartiýalylyk ideal däl-de wagtlaýyn zerurlykdy. Şeýle ýagdaýda iki gezek köp partiýalylyga bolan ymtylyş özüni görkezipdi. Galyberse-de, köp partiýaly düzgüne-de hut RHP-niň döwründe geçilipdi.

RHP – feodal galyndylary bolan bir owuç maşgalanyň dolandyrýan we güýjüni fanatik dini düşünjeden alyan Ýakyn Gündogaryň syýasy durmuşyndan uzakdady...

Dýuwerze RHP-ni awtoritar partiýalara meñzemeýän we Fransiýanyň Respublikan Radikal Sosialist partiýasyna meñzetdi.

Dýuweržäniň pikiriçe halk häkimiýetini aradan aýyrýan ýa-da güýçden gaçyrýan režimlere garanyňda ýekepartiýaly kemalist režimiň agalygy has progressiwdi, has demokratdy. Şonuň üçin ol Ýewropanyň demokrat partiýalar platformady bolan Antantanyň agzalygyna çakylyk aldy...

• IŇ KÖP ÝAZYLAN, IŇ KÖP JEDELLEŞILEN..

Gynansak-da, biziň illerde Atatürk tanalmalysy ýaly tanalmaýar!

Atatürküň intellektual şahsyyetiniň üstünde durulmaýar, ony halaýanlardyr halamaýanlaryň arasynda gahrymançylyk edebiýatyndan aňry aşylmaýar.

Hormatly mugallyym professor Zafer Topragyň «Atatürk» kitabyny okamagy maslahat berýärin. Ol şu aşakdaky möhüm kesgitlemäni berýär:

[i]- Awtobiografiýalara ser salanyňda kitaplaryň ortaca ýüzde otuzy Atatürkün 1919-njy ýyla çenli ölüm ýoluny, ýüzde altmyşy 1919-1927-nji ýyllar aralygyny ww galan ýüzde ony bolsa 1928-nji ýıldan soňky durmuş ýoluna bagışlanan.»

Iň az ýazylanam biziň iň köp üstünde jedelleşen (elipbiý öwrülşigi ýaly) döwrümüzdir!

Şuny näcämiz bilýärис: Atatürk 1930-njy ýppardan soň kän bir syýasy çykyşlar eden lider däldi. Onuň 1927-nji ýylда okan nutugynyň ertesi gün aýdan sözleri we eden çykyşlary diýseň çäklidi. Respublikanyň gurlan onunjy ýubileý ýylyndan başga ýerde söz sözlemäge halkyň öňüne-de kän bir çykyp ýörmedi.

Munuň gürrüňsiz bir sebaşı bardy: halk häkimiýetini berkarar eden Atatürk kuwwatly döwletiň **täze adamyny** nähili kemala getirmelidigine kelle döwyärди.

Ine... biraz agzyň ýumup **täzeçiliğiň, täzeligiň** gözlegine düşsek gowy bolmazmy?

Başymyzdan inen bu agyr ykdysady krizisiň geçýän günlerinee Atatürk ýaly dowamly gözlegde bolsak gowy bolmazmy?

Halkyň arasyна goşulyp, onuň gözüniň içine garap, krizizden çykmagyň ýoluny düşündirsek gowy bolmazmy? Başgaça bolanda halkyň ynamyny gazanyp bolarmyka?

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 30.09.2020 ý.

Terjime eden: Guwanç MÄMILIÝEW. Publisistika